RS AU § 201 Ny etableringsboendelag – Ställningstagande om kommuntal

Ärendenummer: RS 2026/1546

Arbetsutskottets beslut

- Ärendet överlämnas till regionstyrelsen utan eget yttrande.

Sammanfattning

Den 1 januari 2027 träder en ny lag (2026:1326) om bosättning för vissa nyanlända invandrare i kraft. Det nya regelverket innebär två centrala förändringar: dels ett förändrat system för fördelning av nyanlända mellan kommunerna där kommunerna ges möjlighet att ha önskemål om kommuntal, dels införande av en tidsbegränsad rätt till boende om 36 månader för nyanlända som anvisats till en kommun.

Den nya lagen anger sex kriterier som ska beaktas vid fördelningen mellan kommunerna. Bedömningen är att förutsättningar för etablering på den gotländska arbetsmarknaden är relativt stark, medan möjligheterna för långsiktig etablering på bostadsmarknaden är betydligt mer begränsad. Det sammantagna mottagandet på Gotland har tidigare varit relativt begränsat, och Gotland har en låg andel utrikes födda jämfört med riket. Den högst begränsande möjligheten till etablering på bostadsmarknaden är det tyngst vägande skälet till att inte önska ett högre kommuntal. Bedömningen är därmed att acceptera det av länsstyrelsen föreslagna kommuntalet.

Bedömning

Den nya lagen anger sex kriterier som grund för fördelningen mellan kommunerna, där varje kommun även har möjlighet att göra en egen analys och bedömning av önskat kommuntal. Följande analys och bedömning har gjorts avseende önskat kommuntal för Gotland.

Sammantaget är bedömningen att förutsättningar för etablering på arbetsmarknaden är relativt stark, medan möjligheterna för långsiktig etablering på bostadsmarknaden är betydligt mer begränsad. Det sammantagna mottagandet på Gotland har tidigare varit relativt begränsat, och Gotland har en låg andel utrikes födda jämfört med riket. Den högst begränsande möjligheten till etablering på bostadsmarknaden är det tyngst vägande skälet till att inte önska ett högre kommuntal. Bedömningen är därmed att acceptera det av länsstyrelsen föreslagna kommuntalet.

1. Arbetsmarknad – goda förutsättningar

Gotland har en förhållandevis stark arbetsmarknad med låg arbetslöshet, vilket ger goda strukturella förutsättningar för arbetsmarknadsetablering. Arbetsförmedlingens senaste helårsstatistik visar att Gotland under 2025 hade 4,2 procent arbetslösa inklusive personer i arbetsmarknadspolitiska program,

jämfört med 6,9 procent i riket. Den öppna arbetslösheten var 2,3 procent. Gotland hade dessutom bland de lägsta arbetslöshetsnivåerna av Sveriges län under det fjärde kvartalet 2025. Arbetsmarknaden på Gotland är liten och präglas av en hög andel företagare (många är mikro- och fåmansbolag) en stor offentlig sektor och flera näringar med tydliga säsongsvariationer. Trots ett svagt konjunkturläge i delar av näringslivet finns en påtaglig efterfrågan på arbetskraft. Efterfrågan varierar dock över året, samtidigt som arbetsgivarnas rekryteringssvårigheter visar på strukturella matchningsproblem.

Rekryterings- och ersättningsbehoven är särskilt tydliga inom vård och omsorg, transport, industri och flera yrken som kräver yrkesutbildning. Arbetslösheten har under lång tid varit bland de lägsta i landet. Samtidigt är arbetslösheten ojämnt fördelad och personer med högst förgymnasial utbildning, en funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga, utomeuropeisk bakgrund eller en ålder på 55+ löper som grupp större risk för långvarig arbetslöshet. Det säger däremot inget säkert om den enskildes förutsättningar. För personer som tillhör grupper med svagare ställning på arbetsmarknaden är vägen till arbete ofta längre och behovet av individuellt anpassat stöd större. Den gotländska arbetsmarknaden ger därmed förutsättningar för ett högre mottagande.

2. Befolkningsstorlek – goda förutsättningar
Gotland hade 60 852 invånare vid utgången av 2025. Befolkningen minskade med 119 personer under 2025, motsvarande 0,2 procent, samtidigt som rikets befolkning ökade med 0,2 procent. 27,9 procent av Gotlands befolkning är 65 år eller äldre, jämfört med 21,1 procent i riket. Samtidigt är andelen personer i åldrarna 25–44 år endast 21,7 procent, jämfört med 26,3 procent. Befolkningsstorleken på Gotland talar därför för goda förutsättningar för ett högre mottagande.

3. Tidigare mottagande - neutralt
Gotlands mottagande av nyanlända har varierat under den senaste tioårsperioden. Under åren med ett högt nationellt mottagande var även mottagandet på Gotland betydligt större än i dag, därefter har mottagandet minskat kraftigt både nationellt så väl som på Gotland. En ökning har skett senast åren avseende personer med tillfälligt skydd medan antalet kvotflyktingar, före detta asylsökande och övriga grupper minskat. Mottagande på Gotland bedöms därmed som relativt begränsat i förhållande till kommunens befolkningsstorlek och bedöms som ett neutralt kriterium.

4. Omfattningen av utlänningar som vistas i kommunen – goda förutsättningar
Omfattningen av utlänningar som omfattas av mottagandelagen och vistas i kommunen avser bland annat asylsökande och personer med tillfälligt skydd enligt massflyktsdirektivet. På Gotland har antalet personer i dessa grupper varierat över tid, men omfattningen är i nuläget relativt begränsad i förhållande

till kommunens befolkningsstorlek. Personer med tillfälligt skydd har utgjort en betydande del av gruppen under de senaste åren. Omfattningen av personer som omfattas av mottagandelagen och vistas på Gotland är relativt låg i förhållande till kommunens storlek. Kriteriet talar därför för relativt goda förutsättningar för ett fortsatt mottagande av nyanlända.

5. Förutsättningar för långsiktig etablering på bostadsmarknaden – dåliga förutsättningar

Bostadsmarknaden utgör en tydlig begränsning av kommunens förutsättningar att ta emot ett större antal nyanlända. Det gäller särskilt möjligheten att erbjuda bostäder till rimliga kostnader och långsiktig tillgång. I Länsstyrelsen i Gotlands läns regionala bostadsmarknadsanalys 2025 konstateras att det råder underskott på bostäder i Visby och även i andra delar av länet samt ett generellt underskott i länet som helhet. Problemen gäller särskilt bostäder med rimliga boendekostnader. En särskild gotländsk problematik är dessutom säsongsuthyrningen, vilken skapar ett underskott på bostäder som är tillgängliga för permanentboende året runt.

Den nya lagen innebär även att en tidsbegränsad rätt till boende införs. En nyanländ som har tagits emot efter anvisning har som huvudregel rätt till boende i kommunen under 36 månader. I relation till detta bedöms möjligheten att etablera sig på den gotländska bostadsmarknaden som utmanande för målgruppen och kriteriet blir tungt vägande i den sammantagna bedömningen.

6. Områden i kommunen där utanförskapet är stort – relativt goda förutsättningar

Gotland har överlag relativt goda socioekonomiska förutsättningar, men det finns skillnader mellan olika delar av kommunen. Statistiska centralbyråns statistik på RegSO-nivå visar att det finns skillnader mellan olika delar av Gotland när det gäller bland annat ekonomiska förutsättningar, utbildningsnivå och etablering på arbetsmarknaden. Det finns visserligen områden på Gotland med socioekonomiska utmaningar, men dessa områden är begränsade till antal och utspridda på flera platser på ön. Det saknas därmed en koncentration av flera sammanhållna områden där förutsättningarna skulle kunna innebära en betydande utmaning avseende utanförskap. Detta talar för relativt goda förutsättningar ur detta perspektiv.

Bedömning av konsekvenser i tvärperspektiv

1. Rättslig grund/rättsligt perspektiv

Den nya etableringsboendelagen innebär förändrade rättsliga förutsättningar för kommunernas ansvar för mottagande och boende för vissa nyanlända. Region Gotlands ställningstagande behöver därför utgå från gällande

lagstiftning och säkerställa att beslut och efterföljande handläggning sker i enlighet med de krav som ställs på kommunen.

2. Ekonomiskt perspektiv

Den nya bosättningslagen kan innebära förändrade ekonomiska förutsättningar och ansvar för Region Gotland och ställningstagande om kommuntal behöver därför vägas mot kostnaderna för mottagande, boende och etableringsinsatser samt mot de statliga ersättningar som lämnas för mottagandet. Även kommunens långsiktiga kostnader och möjligheter att anpassa verksamhet och boendekapacitet behöver beaktas.

Skyldighet att tillhandahålla boende enligt den nya bosättningslagen tidsbegränsas till 36 månader. Efter denna period är utgångspunkten att den nyanlände ska ordna sitt eget boende eller ta del av kommunens generella stöd på samma sätt som andra kommuninvånare då den särskilda rätten till boende enligt bosättningslagen upphör. Personen har då möjlighet att ansöka om stöd från socialtjänsten, som gör en individuell prövning av rätten till bistånd. Samtidigt införs från och med den 1 januari 2027 ett kvalificeringskrav för vissa bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner (statliga ersättningar), bland annat barnbidrag, bostadsbidrag och bosättningsbaserad föräldrapenning på grund- och lägstanivå. Huvudregeln är att förmånerna förutsätter fem års bosättning i Sverige inom en ramtid på 15 år men kvalificering kan i vissa fall ske snabbare genom arbete. Förändringen innebära att vissa nyanlända under en period har begränsad tillgång till statliga ersättningar, vilket kan påverka kommunens kostnader för ekonomiskt bistånd.

3. Barnperspektiv

En stabil bostads- och livssituation är av betydelse för barns möjlighet till kontinuitet i förskola och skola samt för etablering i lokalsamhället. Det innebär att barn och familjers möjlighet att undvika framtida uppbrott från boende, skola och sociala nätverk bör vägas i bedömningen av en långsiktig etablering på bostadsmarknaden. Regeringen har i propositionen särskilt lyft risken för negativa integrationskonsekvenser när nyanlända behöver bryta upp från etablerade boende-, utbildnings- och sociala sammanhang på grund av bostadssituationen.

4. Jämställdhetsperspektiv

Skillnader mellan könen i exempelvis sysselsättning, inkomster, ansvar för barn och etablering på bostadsmarknaden kan påverka möjligheten att ordna boende och försörjning när den tidsbegränsade rätten till kommunalt boende upphör. Region Gotland behöver därför planera mottagande och etableringsinsatser så att kvinnor och män ges likvärdiga förutsättningar till etablering, egen försörjning och ett självständigt boende.

5. Landsbygdssäkring/geografiskt perspektiv

Gotland har särskilda utmaningar ur ett landsbygdsperspektiv, framför allt när det gäller tillgång till kollektivtrafik, service och annan infrastruktur. Detta beaktas vid planeringen av mottagandet och vid bedömningen av var nyanlända kan erbjudas boende. Möjligheten att bo och etablera sig långsiktigt i mindre tätorter och på landsbygden är beroende av tillgång till exempelvis kollektivtrafik, livsmedelsaffärer, skola, förskola och annan samhällsservice samt möjligheten att ta sig till arbete och utbildning.

Region Gotland har tidigare genomfört etableringsförsök i mindre tätorter, vilka har behövt avbrytas med anledning av bristande infrastruktur och service, såsom begränsade möjligheter till kollektivtrafik och avsaknad av livsmedelsaffärer, vilket försvårat för de nyanlända att få tillgång till arbete, utbildning och vardaglig service. Dessa erfarenheter behöver beaktas vid bedömningen av framtida mottagande och boendelokalisering. Ett ökat mottagande behöver därför kombineras med realistiska förutsättningar för etablering och självförsörjning för att boendet ska vara långsiktigt hållbart.

6. Klimat och miljöperspektiv

Ur ett klimat- och miljöperspektiv behöver mottagandet ses i ett långsiktigt hållbarhetsperspektiv, där både tätorter och landsbygd ges möjlighet att utvecklas. Lokalisering av boenden bör så långt som möjligt utgå från befintlig bebyggelse, infrastruktur och service samt bidra till ett effektivt nyttjande av befintliga resurser och bostäder. Tillgång till kollektivtrafik är viktig och en av förutsättningarna för att möjliggöra boende och etablering.

Ärendets behandling under mötet
Ärendet föredras av Matilda Gränsmark, strateg, regionstyrelseförvaltningen, och Eva Flemming, enhetschef, utbildning- och arbetslivsförvaltningen.

Oscar Lindster (S) yrkar att ärendet överlämnas till regionstyrelsen utan eget yttrande med hänvisning till att ytterligare överläggning behövs.

Ordföranden ställer proposition på Oscar Lindsters yrkande och finner att det bifalls.

Beslutsunderlag
Information om förändrad process inför beslut om kommuntal för 2027, Länsstyrelsen Gotlands län 2026-09-04
Bilaga 1. Förslag till kommuntal – Länsstyrelsen Gotlands Län 2026-09-04
Regionstyrelseförvaltningens tjänsteskrivelse 2026-09-16